

fentligt skymfa, förtala eller hetsa mot. Lagen skyddar inte homosexuella; inte heller tidningars publiceringspolicy. Däremot anser vissa tidningar att den homosexuella kärlekens yttringar är så suspekta att dessa inte får förekomma i tryck.

En förändring av denna situation kan sannolikt inte åstadkommas annat än genom en medvetandeförändring inom medievärlden. Pressens insändarredaktörer kan exempelvis ställa sig frågan om påståenden att bögar våldtar småpojkar eller att homosexuella vill störta samhället i fördärvet utgör seriösa debattinlägg i frågan om homosexuellas rättigheter. Redaktionsledningarna kan analysera det rimliga i att upplåta spaltutrymme åt hatiska utfall mot homosexuella när detta inte är fallet vad gäller hatiska utfall mot andra utsatta grupper. Frågan om lagstiftningen om hets mot folkgrupp inte bör utvidgas till att också skydda homosexuella får också viss tyngd av faktum att hetsen mot homosexuella är betydligt mer utbredd än hetsen mot andra samhällsgrupper.

Noter

¹ Martin Andreasson: *Öppenhet och motstånd*. Stockholm 1995: Folkhälsoinstitutet.

² Per Arne Håkansson: *Längtan och livsform*, s. 43 f. Lund 1987: Sociologiska institutionen.

³ Benny Henriksson & Hasse Ytterberg: *Fiendebilder*, s. 20 ff, 46 ff och 75 ff. Stockholm 1990: Socialstyrelsen.

⁴ För en utförlig beskrivning av DN:s artiklar om bastuklubbarna, se Henriksson & Ytterberg 1990, s. 63 ff.

⁵ Per Ahlmark: *Vänstern och tyranniet. Det galna kvartsseklet*, s. 116-118. Stockholm 1994: Timbro.

Några småländska ”homosexaffärer” i seklets början

Stig-Åke Petersson

Riksdagen gjorde år 1973 det numera klassiska uttalandet om att homosexuell samlevnad är en ur samhällets synpunkt fullt acceptabel samlevnadsform. Beslutet hade föregåtts av intensiva diskussioner i lagutskottet. RFSL uppvaktade lagutskottet och bidrog härigenom till det positiva uttalandet från utskottets sida.

Vid RFSLs uppvaktning av lagutskottet leddes förhandlingarna av den folkpartistiske riksdagsledamoten Daniel Wiklund. Han var uppenbarligen mycket generad över att behöva diskutera ärendet och lyckades med konststycket att under den nästan en timme långa uppvaktningen konsekvent undvika att uttala ordet homosexuell. I stället använde han omskrivningar av typen ”de av er här påtalade frågorna”.

Den här historien påminner mycket om hur aktörerna i några småländska ”homosexaffärer” från seklets början uttryckte sig - antydningar och omskrivningar men nästan aldrig klarspråk. Inte minst massmedia behärskade den här konsten väl. Ett tydligt exempel - utan annan småländsk anknytning än att en tidningsnotis publicerades också i småländska tidningar - gäller prins Frans Josef af Braganza (sonson till den portugisiska konungen och medlem i den österrikiska kronprinsens följe). I samband med att han bevistade London för att delta i de på grund av kungens insjuknande sedermera inställda kröningsfestligheterna för Edvard VII hade han angivits för sedlighetsbrott. Tidningsreferatet¹ avslutas med orden ”Förbrytelsen skulle för öfrigt vara af samma slag som den, hvarför den bekante författaren Oscar Wilde på sin tid dömdes till två års straffarbete”.

Men tillbaka till Småland och den 17-årige ynglingen Karl från Jönköping. Tisdagen den 1 oktober 1912 bevistade han ett föredrag i den frikyrkliga S:t Johanneskyrkan i Jönköping. Föredragshållare var den norske metodistpastorn Emil Halvorsén och ämnet gällde ”Kärlek, förlovning och äktenskap”. Efter föredragets slut stannade Karl kvar och pratade med Halvorsén. I en senare upprättad skriftlig redogörelse² konstaterade Karl att Halvorsén ”vid detta tillfälle syntes särskildt intresserad af mig, kan intygas af bland andra metodistpastorn Hj. Strömberg, Jnkpg”.

Uppenbarligen blev Karl inte alltför förskräckt inför den 50-årige Halvorséns intresse, för han accepterade att besöka Halvorsén på Järnvägshotellet i Jönköping kl. 11.00 påföljande dag. De åt frukost tillsammans på Stora Hotellet under vilken Halvorsén "sökte få reda på" Karls levnadsförhållanden, åsikter i sedligt avseende etc. Efter frukosten återvände de till Halvorséns rum på Järnvägshotellet där de kom överens om att Karl skulle följa med Halvorsén på hans föredragsresor och hjälpa till med praktiska göromål som att hyra lokaler för att annonsera om föredragen, sälja Halvorséns böcker etc. Karls lön skulle bli 60 kr i månaden jämte 10 procent av inkomsterna från försålda böcker, fria resor och vivre.

Halvorsén behövde dock inte Karls hjälp omgående utan han skulle tillskriva Karl när det var dags. Lördagen den 5 oktober 1912 fick Karl brev om att han skulle ta sista tåget till Eksjö samma kväll, vilket han också gjorde. På grund av tågförseningar var Karl inte framme förrän vid midnatt, men Halvorsén väntade på honom vid stationen.

På grund av den sena timmen hade matsalen på Grand Hôtel i Eksjö stängt och det gick inte heller att byta ut enkelrummet mot ett dubbelrum. Portieren Hj. Holm kom dock upp med ett par smörgåsar och en läskedryck till Karl. Holm erbjöd sig att bädda för Karl i en soffa, men detta avstyrdes av Halvorsén, som däremot begärde en extra kudde åt Karl.

Så snart de lagt sig i rummets enda säng började dock Halvorsén att försöka "förföra" Karl. Med Karls egna ord hände följande:

Genast vi lagt oss, började H. kurtisera mig, alldeles som om jag varit en kvinna. Han försökte genom klappningar, smekningar etc att inleda i freskelse. Efter cirka en timmes förlopp började han med ena handen trefva efter könsdelarna och höll slutligen manslemmen i handen. Allt skedde succesivt för att så småningom uppreta mina känslor, så att jag till sist skulle deltaga i hans förehafvanden. ---

Från denna natt kan jag ej erinra mig några egentliga detaljer, men under hela natten grep H. om min manslem, så fort härtill gafs tillfälle. Jag försökte naturligtvis att befria mig från hans grepp om manslemmen, hvilket någon gång lyckades, men strax förnyade han åter sitt grepp. I halfsextiden på söndagsmorgonen, medan vi ännu lågo, fattade han om min hand och förde den till hans könsdelar och gjorde allt för att få mig att upprepa de rörelser, han försökt utföra å mig å hans manslem. Härvid förekommo flera gånger sådesuttömning från honom. Då han tycktes ha fått nog af detta, omfamnade han mig och kittlade och kurtiserade på alla upptänkliga sätt. Vid halffattatiden stego vi upp. H. iakttog nu försiktighetsåtgärder för att hotellbetjäningen ej skulle fatta några misstankar. Han vände t. ex. på lakanet, så att den med säd besudlade sidan kom nedåt och således ej blef så i ögonen fallande.

Efter det inträffade insåg Karl att Halvorsén hade onda avsikter och han tänkte att genast återvända till Jönköping. Men så kom han på den tanken att han borde stanna ännu en natt "för att riktigt öfvertyga mig om att han hade perversa böjelser".

Halvorsén fick alltså en ny chans. De kom tillbaka till hotellet nästa kväll c:a 22.30 och bodde då i samma rum, som forfarande bara innehöll en säng. De åt ett par smörgåsar och Halvorsén försökte förmå Karl att dricka en öl, något som han dock vägrade. Även den här natten utövades otukt i sängen, dock med den skillnaden att Halvorsén "var mycket djärfare och fräckare". Halvorsén "tryckte sig emot [Karls] könsorgan. Härefter fattade han om [Karls] manslem och sin i ena handen och tryckte dem samman under upprepade rörelser fram och tillbaka med sin manslem".

Karl sade sig velat kasta Halvorsén i golvet, men kände sig sakna kraft att göra det och upplevde att Halvorsén utövade en oförklarlig hypnotisk makt över honom.

På måndagsmorgonen åt Karl och Halvorsén frukost, som om ingenting hade hänt. Karl hade dock fått nog och återvände samma dag till Jönköping. Han berättade för sin familj vad som hade inträffat och den 29 oktober 1912 gjorde hans far, reseombudet F, en anmälan till stadsfiskalen³ i Eksjö. Därmed rullades en mycket omskriven "sedlighetsaffär" upp.

Jag har valt att i den här artikeln närmare följa *Oskarshamns-Tidningens* framställning av händelsen. Tidningen var typisk för hur många landsortstidningar såg ut i seklets början. Den kom ut tre dagar i veckan och bestod av fyra sidor; första sidan innehöll annonser, andra sidan lokala nyheter, tredje sidan nyheter från Sverige och utland medan fjärde sidan kallades för *Mönsterås-Tidningen* och innehöll nyheter från Mönsterås köping med omnejd samt artiklar med blandat innehåll.

De flesta nyheter klarades av på fyra-fem spaltrader, ibland upp till tio spaltrader. Undantagen var framför allt ledarkommentarerna (som regel om någon lokal fråga, exempelvis Oskarshamns järnvägsplaner) och artiklar om begångna självmord. De senare artiklarna kunde uppgå till mellan 10 och 25 spaltrader (oftast med rubriken *När livet blir för tungt*), där man utförligt berättade om tillvägagångssättet och spekulerade friskt i orsakerna till självmordet.

Mot den här bakgrunden är det intressant att följa *Oskarshamns-Tidningens* rapportering från "sedlighetsbrottet i Eksjö", som den första rubriken löd. Redan det förhållande att tidningen överhuvud taget tar upp händelsen är noterbart. Tidningens normala bevakningsområde var - och är - mellersta

Kalmar län. Riksnyheter förekom visserligen, men inte med denna längd på artiklarna - det första artikeln var på drygt 50 spaltrader. Den publicerades den 4 november 1912 och hade följande innehåll:

Stor bestörtning väckte underrättelsen om metodistpastorn E Halvorsens häktande för sedlighetsbrott.

Halvorsen har under flera år berest Sverige och hållit ovanligt rikt besökta samt med rätta mycket omtyckta föredrag -för länge sedan i Oskarshamn - över ämnet "Kärlek, förlovning och äktenskap", varvid han på ett medryckande och värdigt sätt visat särskilt de unga rätta vägen i olika saker. Ingen hade därför kunnat tro, att denne målsman för den renaste idealism nu på starka skäl misstänkes vara hemfallen åt onaturlig last och föra ett liv, som står i den hemskaste motsats till hans förkunnelse.

Anledningen till häktandet var en från predikanten F i Jönköping inkommen anmälan om sedlighetsbrott, vilket Halvorsen skulle ha begått med anmälares 17-årig son under sin vistelse i Eksjö i början av oktober.

Halvorsen är, enligt egen uppgift, anställd i norska metodistkyrkans tjänst, men åtnjuter sedan år tillbaka ledighet, vilken han använt till föredragsresor i Sverige, Norge, Danmark och Finland.

Vid Halvorsens Jönköpingsbesök gjorde han bekantskap med tvänne ynglingar därstädes, vilka han övertalade att medfölja på sin föredragsresa för att sälja böcker och skrifter. Ynglingarna skulle i lön få 60 kr i månaden och allt fritt samt 10 procent å försålda böcker.

Den yngre av dem antog saken. Då denne såg vad saken gällde reste han till Jönköping, där hans fader ingav anmälan till åklagaren i Eksjö.

Även om skribenten var indignerad höll dock artikeln en förhållandevis behärskad ton. Det skulle dock bli annat ljud i skällan. I *Oskarshamns-Tidningen* för den 11 november 1912 rapporteras från rannsakingen av Halvorsén inför Eksjö Rådstufvurätt. Artikeln har nu en längd på över 100 spaltrader och innehöll en utförlig redogörelse av den muntliga förhandlingen. Det mesta av referatet handlar dock mer om Halvorséns affärsfilosofi - i samband med sina föredrag sålde han sina böcker med mycket god förtjänst (60% vinst). När det gäller sedlighetsbrottet var man kortfattad:

I den angivelseskrift, som av F insänts till stadsfiskalen, beskrivs utförligt vad som förefallit mellan Halvorsén och ynglingen. Naturligtvis kan det icke återgivas, vare nog sagt att något mer raffinerat tillvägagångssätt än H:s för att fördärva en människa kroppsligt och moraliskt knappast kan tänkas. När ynglingen äntligen kunnat slita sig ur H:s våld, var han ytterligt uppskakad och lider ännu av sömnlöshet.

Redan i nästa nummer av *Oskarshamns-Tidningen*, som kom ut den 13 november 1912, återkom man till rättegången i Eksjö. Även denna gång var artikeln på över 100 spaltrader och handlade nu mer om Halvorséns amorösa eskapader.

Tidningen valde att ge en bild av Halvorsén som en opålitlig lögnare. Vid rättegången tillfrågades först Halvorsén om han hade dömts för sedlighetsbrott i Norge, vilket han förnekade. Han konfronterades då med en av stadsfiskalen införskaffad kopia av en dom år 1909 från en norsk underrätt i Porsgrund⁴. Domen hade emellertid blivit upphävd i högre instans, eftersom en person enligt norsk lag ej kunde ådömas straff för sedlighetsbrott med mindre det väckt allmän förargelse och så inte visats vara fallet.

Trots att Halvorsén helt riktigt uppgav att han frikänts ansåg tidningen att han "for med lögn" i detta fall. Uppenbarligen ansåg man att Halvorsén så att säga var moraliskt skyldig, om än inte juridiskt.

En annan fråga som tidningsreferatet uppehöll sig vid var en fråga från åklagaren om Halvorsén, sedan Karl lämnade honom i Eksjö, haft andra ynglingar i sitt sällskap. Tidningen noterar skadeglatt att Halvorsén först förnekade detta, men att åklagaren då upplyst honom om att stadsfiskalen i Sölvesborg låtit häkta en tjuguarig betplockare, som redan erkänt delaktighet i ett av Halvorsén begånget sedlighetsbrott⁵ "av samma slag som de föregående". I det här sammanhanget bör man komma ihåg att homosexuella förbindelser - även mellan vuxna - var helt förbjudna. Även en passiv part vid "otukt mot naturen" kunde straffas som gärningsman. Den som angav någon för homosexuella "övergrepp" riskerade alltså att själv bli åtalad. Därför försökte många angivare att tona ner sin egen roll i händelseförloppet.

Oskarshamns-Tidningen återgav också en del av Halvorséns försvarstal, där denne förklarade att alltsammans var hopdiktad lögn och att F endast ville "pressa ut pänningar". Ynglingen Åsberg, som var ett av vittnena, var bara ett lydigt redskap vid rövarhistoriernas tillkomst.

Av tidningsartikeln framgick inte vem ynglingen Åsberg var. Det framgår däremot av rättegångshandlingarna. Åsberg hade nämligen av Karls far kallats "som vittne på att Halvorsén verkligen är sodomit". Åsberg hade i en särskild rättegång⁶ mot Halvorsén också ingivit en skrift med rubriken "Berättelse om begånget brott enligt 18 kap. 10 § strafflagen" - samma rubrik som Karl använt sig av (jfr not 2). Åsberg hade träffat Halvorsén den 1 oktober på Jönköpings järnvägsstation och börjat hjälpa Halvorsén med att bära böcker etc. Åsberg beskrev sina upplevelser av Halvorséns närmanden på liknande sätt som Karl:

Slutligen fattade han tag om min manslem och förde den in mellan mina ben och mot hans könslorgan. Så fattade han tag om sin manslem och förde den emellan mina ben, och så tog H. mig i ryggen och drog mig fram och tillbaka så det skedde sådesutbrott både för H. och för mig. Jag kunde omöjligt lösgöra mig från hans grepp, jag hade icke min riktiga vilja. Han hade någon sorts hypnotisk kraft över mig så jag inte reagera mig själv, på detta sätt höll han på 20 minuter godt.

Men denna berättelse kommenterades inte närmare av tidningen, som i stället noterar att Halvorséns begäran att rätten skulle utvisa en pressrepresentant avslogs. Rättegången hölls alltså *inte* inför lyckta dörrar.

Eksjö Rådstufvurätt sammanträdde en sista gång den 15 november 1912 och i *Oskarshamns-Tidningen* publicerades ett referat också från denna rättegångsdag. Därvid konstaterades att Halvorsén "erkände sig av naturen vara homosexuellt lagd, och i följd av denna belastning tyckte han om manligt sällskap. Aldrig hade han dock låtit något orent eller brottsligt komma sig till last".

Halvorséns rättegångsbiträde ingav en skriftlig slutplädering av vilken det bl.a. framgick följande:

Halvorsén har inför Rätten erkänt, att han under nätterna till den 6 och 7 innevarande oktober under samvaro med ynglingen Karl gifvit efter för perversa böjelser, hvilket tagit sig uttyck i det behandlingssätt, för hvilket han utsatt F. Det torde vid sådant förhållande endast återstå för Rätten att konstatera karaktären af detta behandlingssätt. Att döma af Halvorséns egen berättelse, huru vid åtalade tillfällena tillgått, synes hans förfarande icke vara att svårare bedöma än såsom sådan sedlighetssärande gärning hvaraf fara för andra förförelse kan komma som i 18 kap. 13 § strafflagen sägs. Till stöd för en annan uppfattning torde mot Halvorséns nekande icke kunna förebringas annan bevisning än hvad ynglingen F därom berättat och då F såsom hafvande i saken del lämpligt icke kunnat såsom vittne i målet afhöras, läser hans utsaga i målet icke kunna tillerkännas annan betydelse än såsom upplysning i saken. ---

Dessutom tillägger rättegångsbiträdet att med hänsyn till "hvad Halvorsén uppgifvit om sina homosexuella böjelser böra synnerligen starkt ifrågasättas, huruvida Halvorsén vid åtalade gärningarnas begående varit i sådant sinnestillstånd, att han kan anses öfverhuvud eller i någon mån ansvarig för sina gärningar".

Rådstufvurätten fann i sitt utslag samma dag att Halvorsén skulle dömas för

brott mot 18 kap. 13 § strafflagen. Däremot fastställdes ingen längd på det väntade fängelsestraffet eftersom Halvorsén också skulle rannsakas vid såväl Östra Göinge som Tveta, Vista och Mo häradsrätter. Visserligen frikändes Halvorsén av båda häradsrätterna, men det ålåg den sistnämnda häradsrätten att fastställa straffets längd. Halvorsén dömdes därvid till sex månaders fängelse.

Halvorsén överklagade dock den fällande domen till Göta Hovrätt. I en besvärsskrivelse den 3 januari 1913 anför han att Eksjö Rådstufvurätt har fullständigt missuppfattat innebörden av det erkännande han gjort inför rätten. I en särskild bilaga till besvärsskrivelsen på elva foliosidor redovisar därefter Halvorsén beskaffenheten av sitt förhållande till Karl. Det som Karl uppfattat som närmanden förklarar Halvorsén vara olika uttryck för omsorg, bl.a. stoppade han om filten ordentligt kring Karl och när det var klart "klappet jeg ham om maven et par gange, löst, let, og sa: Ja, godnat da!"

Hovrätten beslutade att inhämta yttrande från Medicinalstyrelsen, som i sin tur inhämtade upplysningar av fängelseläkaren Gustaf Rundqvist. Av Rundqvists utlåtande den 22 februari 1913 framgår att han anser att Halvorsén "lider af en på psykisk anomali beroende konträr sexuell könsdrift men i öfrigt är af normal sinnesbeskaffenhet". I Medicinalstyrelsens eget yttrande den 4 mars 1913 konstateras att "det är uppenbart, att Halvorsén är en i sexuellt hänseende abnorm individ. Det framgår emellertid lika litet af rättegångshandlingarna som af den verkställda läkarundersökningen, att Halvorsén är behäftad med någon psykisk defekt utöver denna sin sexuella perversitet". Medicinalstyrelsen konstaterar därefter att Halvorsén inte befunnit sig i sådant sjukligt sinnestillstånd som avsågs med bestämmelserna i 5 kap. 5 § strafflagen.

Även detta utlåtande får en viss uppmärksamhet i *Oskarshamns-Tidningen* för den 17 mars 1913 under rubriken "Sedlighetsförbrytaren tillräknelig". Nu har tydligen affären inte lika stort intresse och Medicinalstyrelsens utlåtande är endast värd en tioraders notis. När Hovrättens fastställande av Rådstufvurättens dom kommer den 27 mars 1913 blir det endast en kortfattad notis.

Jag har valt att behandla det här rättsfallet utförligt just mot bakgrunden av den publicitet fallet fick i massmedia. För att få en uppfattning om *Oskarshamns-Tidningens* mer "traditionella" bevakning av "sedlighetsbrott" kan två andra rättsfall i korthet beröras; båda utspelade sig i staden Oskarshamn.

Oskarshamns-Tidningen för den 8 november 1908 rapporterade följande:

För brott mot 18 kapitlet 10 paragrafen i strafflagen har Oskarshamns rådhusrätt dömt 17-årige filaren John Hallgren till 8 månaders straffarbete. Bakom denna dom döljer sig uppträdanden af en upprörande brottslighet, i hvilket åtskilliga minderåriga beklagligen äro inblandade. Dessa torde komma att dragas inför annat forum. Såväl presten som myndigheterna ha i detta fall handlat med största hänsynsfullhet i den förvisningen att det skedda må lända till en allvarsam och varaktig varning.

Tidningen berättar inte något närmare om vad den "upprörande brottsligheten" bestod i. Av protokollet från rättens rannsaking framgår att utöver Hallgren var sex skolynglingar inblandade (en hade nyss fyllt femton år, de övriga fem var under femton år). Av domstolsprotokollet framgick bl.a. att Ragnar J vidhöll "hvad han inför åklagaren berättat, utom det att han icke kunde minnas, att David N använt honom till otukt inne på afträdet i Clas-séns gård i Gröndal". August J vidgick sin berättelse om sammanträffandet med Hallgren "men deremot återkallade densamma beträffande det som passerade vid Sjöbofjärden med Georg A, hvilket han af rädsla för stryk uppdiiktat".

Då de flesta inblandade var minderåriga överlämnades rättens protokoll till stadens barnavårdsnämnd. *Oskarshamns-Tidningen* kan den 16 december 1908 rapportera om "följderna av otuktsmålet" genom att berätta om barnavårdsnämndens beslut. Tidningen visste nämligen att berätta att för en av ynglingarna skulle barnavårdsnämnden söka inträde på uppfostringsanstalten Hall; två andra skulle jämte sina fäder inkallas "för befäende af varning inför nämnden".

Därmed var denna affär avslutad för *Oskarshamns-Tidningens* del. Två korta notiser kostade man på sig, trots att så många minderåriga varit inblandade (ett förhållande som åberopades som skäl för att Hallgren skulle få ett relativt högt straff).

Nästa "otuktsmål" rapporterar *Oskarshamns-Tidningen* om den 22 december 1913. Under rubriken "Onaturliga böjelser" berättar man följande:

Oskarshamns rådhusrätt dömde vid rannsaking på lördagen biografägaren Josef Svanberg och barberarebiträdet Malte Börjesson till 5 mån straffarbete vardera för brott enligt 18 kap. 10 § strafflagen. Båda införpassades i går till länsfängelset i Kalmar.

Inte heller denna gång berättar tidningen närmare om händelseförloppet utan man måste gå till domstolshandlingarna för att få mer kunskap. Upprin-

nelsen till denna historia är att Börjesson den 14 december "ur en skrifbordslåda i Josef Svanbergs bostad olofligen tillgripit kontanta penningar till ett belopp af femtiosju kronor, som han visste att Svanberg hade derstädes förvarade". Båda hade också erkänt att de den 9 december "med hvarandra öfvat otukt, som emot naturen är". Utöver de fem månaderna fick Börjesson också avtjäna ytterligare två månaders fängelse för stölden av de 57 kronorna.

Inte heller denna "affär" föranleder ytterligare notiser i tidningarna.

Som en avslutande jämförelse en notis från seklets mitt, nämligen bestämt den 13 maj 1949, då man i tidningarna kunde läsa att "Lönnebergapolis bedrev otukt med småpojkar":

Landsfogden i Kalmar län kommer att väcka åtal inom kort mot en polisman från Lönneberga socken, som bedrivit homosexuell otukt med småpojkar. Utredningen, som ännu inte är riktigt färdig, har gett vid handen att det rör sig om 6 å 7 fall. Polismannen ifråga är sjukledig sedan några dagar och kommer inte att gå i tjänst mera, uppges det. Den tråkiga historien tycks ha pågått en längre tid utan att han observerats av ortsbefolkningen, så att det kunnat stävjas på ett tidigare stadium.

Om man tittar på de tre fallen från 1908, 1912 och 1913 kan man konstatera vissa likheter. Domstolsprotokollen är relativt summariska och kortfattade; de hänvisar - när det gäller "gärningsbeskrivning" - endast till bilagor i form av polisförhörprotokoll, vilket gör det svårt att förstå hur domstolarna har resonerat i ansvarsfrågan. Detta blir extra tydligt i fallet Halvorsén. Han var åtalad för likartade brott vid tre olika domstolar, blev fälld en gång och friad två gånger. Vad var orsaken? Den enda skillnaden i "gärningen" var att betplockaren från Sölvesborg endast kände (genom nattskjortan) att Halvorsén hade erektion. Men både när det gäller ynglingarna Karl och Åsberg hade de framfört liknande berättelser; Karl förnekade att han hade haft utlösning tillsammans med Halvorsén, medan Åsberg medgav att han fått utlösning av Halvorséns "manipulerande". Har detta haft någon betydelse när Halvorsén friades i fallet Åsberg, men inte i fallet Karl?

Man saknar också en redogörelse av Eksjö Rådstufvurätt för orsaken till att Halvorsén dömdes enligt den betydligt lindrigare 18 kap. 13 § (tukt- och sedlighetssårande gärning som åstadkommit fara för andras förförelse) istället för 18 kap. 10 § strafflagen (otukt mot naturen, som gav straffarbete, även

om strafftiden kanske blivit densamma). Det gäller också Göta Hovrätts utslag, som är fullständigt befriat från motiveringar.

Men mest konfunderad är jag i alla fall över *Oskarshamns-Tidningens* uppmärksamhet av fallet Halvorsén, särskilt mot bakgrunden av hur man bevakade övriga sedlighetsaffärer. När bondsonen Karl Aug. Karlsson från Målilla 1912 häktas för tidelagsbrott blir det en notis på de vanliga fem spaltraderna. Krigshovrättens beslut 1910 att avsätta A. Hallstedt, löjtnant vid flottan, på grund av sedlighetsbrott mot två underordnade krigsmän, rapporteras av tidningen i tolv spalttrader. Inte ens våldtäktsmål lyckas göra tidningen särskilt upprörd. Men Halvorsén lyckas. Måhända därför att han som metodistpastor förväntades ha en särskild roll som moralens väktare.

Man kan också konstatera att ordet homosexuell - om än sparsamt förekommande - används i domstolssammanhang. Halvorsén anser sig vara homosexuell av naturen och rättegångsbiträdet konstaterar att Halvorsén uppgett sig ha homosexuella böjelser. Ordet homosexuell började användas i mitten av 1800-talet, men det dröjde länge innan det fick ett mer utbrett användningsområde, vilket torde framgå av denna artikel. Lagen talade fortfarande om otukt mot naturen och det uttrycket användes exempelvis i den första riksdagsmotionen år 1933 som krävde att homosexuella förbindelser skulle avkriminaliseras. Men det är en annan historia.

Noter

¹ Oskarshamns-Tidningen den 9 juli 1902 under rubriken "Prins åtalad för sedlighetsbrott".

² Redogörelsen "Berättelse om begånget brott mot 18 kap. 10 § strafflagen" upprättad av Karl och ingiven som bilaga till den anmälan som gjordes av Karls far till stadsfiskalen i Eksjö.

³ Stadsfiskalen var fram till år 1965 tjänstetiteln på åklagare i stad.

⁴ Av den norska domen framgår att Halvorsén under tiden 16-21 januari 1909 bodde på Victoria Hotel i Porsgrund och att hotellägaren Sönderskov misstänkte Halvorsén för otuktigt beteende. Han hade därför borrat ett "titthål" i dörren till rum nr 3 och genom detta hål såg han "titalades [Halvorsén] manlige lem i stiv tilstand och blottet, i det titalte vændte sig om paa ryggen, og at han saa guttens bare laar, at de laa mot hinanden i sengen, og at tiltale bevæget sig, som om han hadde en kvinde med sig, at de begge var ophidsede, at gutten holdt tiltalte om halsen og klæpet tiltaltes blottede ende gjentagne gange samt at gutten skrek et par gange".

⁵ Vid urtima ting med Östra Göinge häradsrätt den 23 november 1912 blev åtalet mot betplockaren ogillat eftersom det inte hade kunnat styrkas att han gjort sig skyldig till sedlighetsbrott. Vid häradsrättens förhandlingar den 30 november 1912 uppträdde den frikände betplockaren som nytt vittne åt åklagaren, men trots detta ansåg häradsrätten att det inte var styrkt att Halvorsén gjort sig skyldig till brott.

⁶ Halvorsén frikändes vid rättegång den 18 december 1912 med Tveta, Vista och Mo häradsrätt för otuktetsbrott med Åsberg, då bevisningen inte ansågs tillräcklig.

Recensioner:

Bögens dolda budskap

Från Johann Joachim Winckelmann till Pelle Svanslös

Heinrich Detering: *Das offene Geheimnis. Zur literarischen Produktivität eines Tabus von Winckelmann bis zu Thomas Mann.* Wallstein Verlag, Göttingen 1994.

Det självklara i att män älskar män, ger startpunkten för **Heinrich Detering** - född 1959, litteraturprofessor i München - att noga analysera homoerotism som motiv och homosexualitet som förutsättning för en rad betydande författarskap: Johann Joachim Winckelmann, August Graf von Platen, Heinrich von Kleist, Adelbert von Chamisso, Hans Christian Andersen, Herman Bang och Thomas Mann. Samtliga försöker i sina litterära verk dölja att de bögar. Onödigt kan man tycka, eftersom det är en sekelgammal sanning att var tionde man inte är heterosexuell. Bland kreativa människor, det må vara finansiella genier, exhibitionistiska skådespelare eller postmodernistiska poeter, är andelen bögar betydligt högre. Samtidigt omvärderar samtiden en rad klassiker inom författarkåren beträffande deras sexuella preferens. Tidigare klassificerades Theodor Fontane som heterosexuell; idag tvivlar man. Å andra sidan har en rad stora författare som Marcel Proust, André Gide, Jean Genet, Arthur Rimbaud, T.E. Lawrence, Pier Paolo Pasolini, Hans Henny Jahnn, Julien Green och många andra aldrig dolt sin kärlek till pojkar och män. Och därtill finns de hemlighetsfulla, som Fernando Pessoa, Franz Kafka och Ernst Jünger.

Heinrich Detering talar om Winckelmanns homosexualitet utifrån Johann Wolfgang von Goethes djupt kända engagemang för det "hedniska", täckord för kombinationen "vänskap" och "skönhet", antikens summa summarum vad gäller vackra manskroppar återskapade i konsten. För Goethe står hedonism och homoerotik för allt det som han menar saknas i kristendomen, nämligen accepterandet av "grekisk kärlek" som en antik exklusivitet opåverkbar av institutionella och nyttobetingande krav. Homosexualitet kan utövas utan att äktenskap ingås och utan förväntan om fortplantning. Bögar kan koncentrera sin vänskap och kärlek till det "sinnligt vackra", till den symbios av "vänskap och skönhet", till vilken "vår vän" Winckelmann "av naturen är redo så snart han gives tillfälle därtill", skriver Goethe, och fortsätter: "Så finner vi Winckelmann ofta tillsammans med sköna ynglingar, och aldrig